

SJUTTIOSJU HISTORIER

I.

ESTI: EN PRESENTATION

Bokens ende hjälte

»En ung man med uppslagen krage gick på den mörka gatan.«

Den unge mannen var jag, inom citationstecken, jag är min egen reseskildring, min romantiska levnadsskildring (vari jag också kommer att redogöra för hur många gånger hjälten har dött i sina drömmar), jag förblir ett fragment. En girlang. Ingen skriver om vem han är, alla skriver istället om vem de skulle vilja vara. Icke desto mindre vore det skönt att få leva ett tag till.

Skrivfel

Vi kommer inte att favorisera någon (skrivfel: Esti), upprepade Kornél Esti, vi kommer inte att favorisera någon, och han började med sin penna som dirigentpinne att schvungfullt dirigera en trevlig liten Straussvals. Önskade han sig verkligen en värld (skrivfel: ett liv) där Bartók kunde och ville skriva lätta valser? Eller var det bara ett uttryck för hans ytligare jag? Ack, heliga narr – tomhet, och-så-vidare.

Hjärtats röst

Kornél Esti var, och häri liknade han Haydn, inte upprorisk mot sitt öde, han ägde visserligen den nödvändiga självaktningen, men han var inte upptagen av frågan om världen var rättvis eller inte. Hans greve var rättvis nog, om nu sådant överhuvudtaget kunde komma på fråga beträffande en greve. I synnerhet om vi också tar med sjuttonhundratalet, vilket vi gör. Estis självaktning, och häri skilde han sig från Haydn, hämtade inte sin näring ur hans aktningssvärda talanger, det var kan man säga istället tvärtom. Esti utmärkte sig inte i någonting, han var inte dum och han var inte klyftig, han var inte vacker men inte heller ful. Som ett exempel bara: han hade jämt en furunkel på halsen, den skulle man inte gärna vilja beröra, å andra sidan sken hans ansikte, trots puberteten, lika klart som – till exempel – en bergsjö.

Den gudomliga nåden hade inte skänkt honom någon *talent*. Men han kunde – en sällsynthet! – förnimma sitt liv. Han började sina dagar i en trygg förvissning om ett lugnt liv, om ett enkelt arbete i de nedre köksräjongerna. Det här livet skulle ha en egen glans, en egen anständighet; inte så mycket storhet och majestät men en sanning. Självaktningens godmod bottnade alltså enbart i det faktum att Kornél Esti var: Kornél Esti.

Att han levde och var en människa.

Man lät honom inte uträtta de allra lägsta sysslorna i köket, men nästan, vägen till kökspojke verkade vara lång. Han var just i färd med att sopa ihop lökskalen när Katus, kokerskan från övre köket, upprörd dök upp och frågade var hennes Károly var någonstans (namnen är ändrade av redaktionen). Den italienske chefskocken, de underordnade kockarna, köttets garnering och pastans köksfolk av diverse rang och med skilda befattningar lugnade henne som en kör: hon behövde inte vara orolig, å ena sidan var varken turkfaran eller malariafaran aktuell, å andra sidan var Herrens skyddande nåd alltid lika aktuell; de talade välvilligt och utan uppriktighet, då och då med en blick på varandra för att se om det kunde räcka nu.

Esti teg ett tag, blev färdig med lökskalen, lutade kvasten mot väggen och tog långsamt som i en teaterpjäs ett steg mot kokerskan. Tystnad. Han sniffade in djupt – inte så mycket luften som snarare kokerskans lukt; han blev bara så pass upphetsad av hennes svett som hans ålder, de sjutton åren, föreskrev, men det räckte. Ingenting som var personligt, ingen förlösande gest, bara likgiltiga ord: Er Károly ligger död i höglandets januari med en kraftfull röd ros i munnen. Den ännu djupare tystnaden skars sönder av kokerskans hulkande som då och då bröt fram. Jag kände på mig att den där skurken bedrog mig.

Esti fortsatte vidare till spisen och sa oväntat till chefskocken, som han hittills inte haft någon möjlighet att tilltala: herr mästare, maestro, prego, och smakade på räkragun, prego,

maestro, låt dem knö dit en nypa Köris-kornpeppar i denna *sôppe*, det skulle göra den *gôtt*. *Italianern* smakade på soppan, slöt ögonen, öppnade dem, nickade: *geniale*.

Det var slut på den lugna framtiden.

Från och med nu kom han aldrig någonsin mera i livet att befinna sig längre bort än två meter från kastrullerna. Från sina kastruller. Många år senare när han som vanligt lyssnade på puttrandet från kastrullerna började han också lyssna inåt mot sitt hjärta. Om ... om det fortfarande hade kvar sin röst från förr. Han beklagade sig inte, han var inte sorgsen, dags att sätta igång, det väntades ryttare med förfinade smaklökar till grevens kvällsmiddag. Det här var en annan greve, men han hette likadant som den föregående, som fallet också brukar vara med hundar, alltid Klio, genom alla generationer.

Mottokollektion

Och världens ände är världens begynnelse. Detta ville jag meddela dig. (Kosztolányi)

*

Den här historien hände inte mig, men jag kan bara tala om den i första person singularis. (Zsuzsa Takács)

*

Ingen skriver om vem man är, alla skriver istället om vem man skulle vilja vara. (Kosztolányi)

*

Och vi vänjer våra ansikten vid att le, det må sedan vara hur oungerskt som helst. (Pál Zavada)

*

Det finns ingenting annat i det här landet än missförstånd. (Sándor Márai)

*

Allt som finns här tillhör oss, från Miklós Bethlen till konstmaterialgjutarna, från Péter Bornemisza till fladdermössen som håller till i trapphuset, från Stefan den helige till våra trassliga, omständliga, ruttna lögner. (*Den uppstoppade svanen*)

*

Min Gud, varför skall han ha så stora öron? (Tolstoj citerad av Endre Kukorelly)

*

Om det finns en mening med livet eller inte är en invecklad fråga. Den kan jag inte besvara. Jag skulle gärna ha givit ett svar om jag kunde, men jag förmår bara flabba åt den. (Péter Nádas)

*

Gott ist schön. (Från flera håll)

*

»Hit med livet, slå det i skallen.« (István Domonkos)

*

Det skulle vara skönt att få leva ett tag till. (Kosztolányi)

*

Ett varmt slott mot kylan. (István Géher)

*

Det skall inte finnas någonting annat i det du tar dig före än originalitet, ömhet och kärlek. (John Maynard citerad av Salingier)

*

Jag ställer däremot ett villkor. Du skall inte kitta ihop det hela med någon sorts fånig saga. Låt allting förbli ett fragment, så som det anstår en poet. (Kosztolányi)

*

Att ha rört vid Kristi fötter fritar ingen från att respektera punkteringen. (Pessoa, citerad av Tamás Halmai)

*

»Ett sådant avskyvärt yrke det trots allt är.« »Skriv och gör dig inte till.« (Kosztolányi, Danilo Kiš)

*

Ju mer jag tänker efter, desto mer tänker jag efter. (Paul Valéry)

*

Vad är kärlek värd utan kärlek? (István Bálint, *En ansvarslösmans bekännelser*)

*

Vi favoriserar ingen, så vi kan konstatera att fru de Renale, som hade en underbar hy, lät sy sina kläder så att de skulle blotta hennes armar och ben rätt ordentligt. (Stendhal)

*

Vid sidan av hunden är boken människans bästa vän. Men inuti hunden är det för mörkt för att läsa. (Groucho Marx citerad av Zsófia Iványi)

*

Vilka problem hade jag under Alexander den store? [...] Inga som helst problem. (Kosztolányi)

*

Jag är i viss bemärkelse Jakob Horner. (John Barth)

*

Ingenting gjorde så ont som när jag såg det nedskrivet. (Mátyás Varga)

Esti: En presentation

Esti var den melankoliska skymningen, en lilaaktig kvällsgryning, den lyckliga timmen, Esti var det borttynande solljuset, Esti var en lätt bris och ett stillsamt samtal, några glas vin i vänners lag och en bön i enskildhet, Esti var ett namn som, trots att det redan var upptaget, raljant hävdade att det var tomt, i behov av påfyllning, alltjämt (än så länge!) obestämt, bli det oändliga, sa han. Kalla mig Kornél Esti.

Men när han lämnade det ungerska språkets maktlösa innerlighet och presenterade sig med en liten, anspråkslös och självmedveten nick, *Darf ich mich vorstellen, Kornél Esti*, eller ibland gycklande sa: *Cornelius Esti*, betydde det ingenting, då fanns det ingenting på Estis plats, inte ens ett svart hål. Till slut bestod Estis sköna liv av detta »ens«, av ett ingenting som lockade med oändligheten, en oändlighet som förskräckte med sitt ingenting.

Förändringens struktur

Jag hade redan passerat hälften av mitt liv, när jag en blåsig vårdag kom att tänka på Kornél Esti – kom Kornél Esti att tänka på (skrev jag en blåsig vårdag).

Självporträtt från ungdomen

KNÄ

Kornél Esti satt i sin fars knä. Fadern hade kalla knän och en varm hals, detta var farsans dåliga och goda sidor. Det är visst din hetaste önskan att jag skall förklara för dig hur världen är. Det var menat som ett skämt från faderns sida, men det gjorde inte situationen bättre. Situationen var den att Esti hade deklarerat att han inte ville studera utan istället upptäcka världen. Jag förstår, min son. Nåväl, saken är den att vi redan i begynnelseernas begynnelse omgående blev såväl utkastade som fördrivna ur Paradiset, på detta följde så det här projektet med »i vårt anletes svett«. Det vill säga man måste arbeta. Det vill säga – men vid det laget hörde Esti inte längre på – han höll istället utkik efter möjligheten att få borra in sig i det goda, i faderns hals. Jag struntar i mänsklighetens på förhand söndertuggade kunskap, slängde han ur sig till sin far vid ett senare tillfälle. (Då satt han inte längre i någons knä.) Jag förstår, min son, svarade hans far så tyst som om han självklart skulle ha haft rätt.

TALA MED

Under fem års tid talade inte Esti med sin far. Det var hans bästa fadersupplevelse, han värnade den också, han slog vakt om den hela sitt liv. – Jag har så tråkigt när jag inte har rätt, suckade Esti, fullständigt, ovedersägligt och sorgligt medveten om hur rätt han hade.

I TRÄD

Redan som liten parvel var han mycket bra på att gråta. På riktigt: utan tårar som en man och med naturlighetens djupa förskräckelse, som en liten flicka mitt i skyfallet av tårar. De vågade aldrig håna honom för att vara en lipsill eller en grinolle, de brukade istället stirra lite förskräckt på honom eller så vände de sig äcklat bort. Som om de ville säga: man kackar inte i det egna livsboet. Eller: du skall inte tro att det bara är ditt liv som är speciellt, vi har också haft våra drömmar, men sådant är livet, livet är förverkligandets och inte drömmarnas poesi. Det var på det sättet de brukade rygga tillbaka eller blinka ängsligt.

Om allt detta visste Esti ingenting. Han omfamnade sin far, hans knän, ty de var i jämnhöjd med honom. Vad är det, min lille son? frågade hans far så snällt som bara en far kan. Det är svårt. Det är så svårt, far, upprepade Esti tätt tryckt mot hans knän. Vad skall jag svara på det? undrade hans far, men så tyst att ingen, inte ens han själv hörde det. Du måste förstå att jag ingenting annat vill, hulkade Esti, jag vill ingen-

ting annat här i livet än att klättra i träd. Så fort han hade uttalat de orden blev han mycket riktigt gammal.

HALS

Jag är inte intresserad av böcker utan av saker, sa förskolebarnet Kornél Esti och stampade envist i golvet när de för tredje gången försökte tratta i honom sagan om den förvirrade kameleonten.

KNAPRANDET

Esti fick en åthutning av sin far och sprang sårad iväg till sitt rum. Där satt han i det bruna dunklet med sina elva års – tja, med vadå? Mest av allt ett virrvarr, det vill säga en gubbig resignation och kränkthet och håglöshet och ... och ingenting. Sedan kom hans far in, han sa ingenting, strök Esti som satt på golvet över huvudet, bra, muttrade han, du är en bra hund. Han rörde en liten aning på sitt pekfinger. Trogen deras gamla lek högg Esti direkt efter fingret, bra hund, äter, viskade hans far med förtvivlan i sin röst. Esti bet försiktigt från sidan i det stora, starka fadersfingret och började lyckligt gläfsande knapra på det.

ÅH

Det dåliga exemplet: Esti kunde väl ha varit några och så många år gammal, men det kan också kvitta, han hade i varje

fall vant sig vid spriten. Jag har tröttnat på att vara disciplinerad, i åratal har jag med ett bitvargsgrin hållit mig samman. Obundenhet, jag skulle vilja ha lite obundenhet. Sådana saker sa han till sin ängslige far som ängslades. Du känner inte till sponkens styrka, vildhet, lömskhet, oberäknlighet, dess lockelsepotential. Vid ordet lockelsepotential skulle Esti helst av allt ha velat svepa en nubbe. Han började tycka lite synd om sin far. Ängslas inte, åh, min far. Jag är herre över situationen. Jag kräks inte ens speciellt mycket, på sin höjd en gång i veckan. Och låt oss inte heller glömma (åh, min far) att det här är mitt liv. Nu är mitt liv sådant.

När han emellertid kom sent hem brukade han trippa på tå till sitt rum för att inte väcka sin far (naturligtvis inte heller sin mor, men hon figurerar inte i filmen). Hans far sov sött som ett barn. Hans lugna flåsande spann en väv kring Esti. Vad skulle man ta sig till med en far som alltid – nästan alltid – var lycklig? muttrade Esti modfällt. Den där veckan hade han ännu inte kräkts.

EN POSITIV KISZ*-ANALYS

Samtliga dina fastrar och mostrar rökte redan omkring år 1900. Din farbror drack måttligt men ståndaktigt, *nulla dies sine nubbe*, och läste omåttligt. Kornél Esti tände en cigarett, hällde upp och bläddrade, hans insatser för kollektivet var medelmåttiga.

* ö.a. KISZ, förkortning för Ungerns kommunistiska ungdomsförbund.

BYTE

Romanutkast. En *Harmonia*-variant. – Jag skall säga sanningen. Sanningen är att Kornél Esti blev utbytt på sjukhuset. Systrarnas uppmärksamhet splittrades av allt det extraarbete som kom sig av Rådsrepublikens akuta oberäknelighet och vid sidan av denna yrkesmässigt oförlåtliga nonchalans (livslapphet) spelade också fällan av en oturlig språklig slump in: Estis namn, Esti, liknade namnet på den stora, ungerska aristokratfamiljen. Jag behöver bara hänvisa till de italienska Estehertigarna för att visa att detta teoretiskt sett inte var omöjligt.

Så kom det sig att den storbölande Esti inom kort befann sig i centrum för en grevefamilj (eller en hertiglig familj, jag vet inte så noga, men det är inte heller intressant). Och lillhertigen (han får väl bli hertig då) hamnade i Szabadka, eller hette staden Subotica redan då? Allt det här måste också bearbetas, arbete föder mera arbete.

Esti skällde ut mig vid första bästa tillfälle. Hör på, för fan, så här blir det inget vidare. Vad är det du håller på att limma ihop? Vad fasiken har jag bland alla dessa grevar att göra?

Hertigar, min Kornél, hertigar, låt oss vara lite uppmärksamma.

Greve, hertig, *secko jedno*, jag har för helvete ingen lust med sådant.

Såväl detta tonfall som denna brist på form är lika lite karaktäristisk för dig som för mig. Vilket jag härmed vill fastslå. Och förresten skulle jag kunna anmärka att ingen blir till-

frågad om vad han vill bli född till. Och du skulle ha kunnat ha en större otur, du är den förstfödde i en *first-class* aristokratisk familj, halva Ungern tillhör dig . . .

Så kommer det att bli, så kommer det bli, man får bara ge sig till tåls lite. I synnerhet du.

Utmärkt, jag ser att du har informerat dig.

*

Tänk dig, kompis, att min far uppsökte Horthy.

Problemen måste ha varit ganska stora vid det laget. Jag kan tänka mig att de höll på att slita med utträdesfrågan.

Tänk dig, kompis, (rättare sagt: Det var åt helvete) att istället för att i sedvanlig ordning när de blev ensamma bjuda min far på en whisky, öppnade riksföreståndaren med en häftig rörelse . . .

Jag vill inte höra det!

Vill du inte lära känna det förflutna? Vårt gemensamma förflutna? Utan vilket det varken finns nutid eller framtid? Jag fortsätter. Efter dessa förberedelser bad han min far om de allra mest förskräckliga saker som en man kan be en annan man om.

Riksföreståndaren, en medlem av kronrådet?

Nej, det var först medlemmen av kronrådet som bad regenten.

Esti, det är en skändlighet! Du får inte prata så! När allt kommer omkring är det landets öde, dess dignitet . . .

Men det är just det! Så tänkte min far också medan det pågick. Men historien fick honom att åka på pumpen, så att

säga. Men har det inte alltid varit så här?! Vårt arma fosterland får inte fortsätta att förtvina! Turkar, habsburgare, ryssar, det har alltid varit samma sak, först ett osjälvständigt beteende, sedan denna vädjan, den artiga befallningen, det befallningsaktiga fjäsket, det fjäskiga tvånget, en tvingande vädjan, en vädjande anvisning, och sedan på-pumpen-åkandet – den ständige förloraren i den ungerska historien . . . Förresten blev min far angenämt överraskad av Horthys habitus, inte för att han skulle haft några förväntningar beträffande en habitus. Det skulle förvåna mig om min far skulle haft några förväntningar på Horthys habitus innan dess . . . Aristokraterna hyste nästan samma känslor mot regenten som de folkliga författarna. Det går hursomhelst inte att sluta sig till denna uppoffrande incidens ur kronrådets hemliga protokoll, i fall du skulle titta efter.

Fröet till den lilla romanen sått (provisoriskt, tills vidare, för en kort stund, hi-hi). Vad hade jag för problem under Alexander den stores tid? skrek Esti alldeles utom sig. – Vilka jäkla problem hade jag under Ludvig XIV:s och faraonernas och Karl V:s och Leopolds tid? Jag hade inga problem, ingenting fattades mig. År 2000 kommer åter ingenting att fattas mig och inte heller år 3000 eller år 5000 och därefter kommer aldrig någonsin mer någonting att fattas mig, inte någonting alls. Bara nu – vrålade han – bara här.

INIFRÅN

Man kunde inte slita den lille Esti från bykyrkans orgel. För det mesta spelade han Bach. Kornél lille! Kornél lille! Esti fortsatte att spela. Kornél lille, Ni måste komma omedelbart, Er gode herr fader har gått ur tiden. Esti fortsatte att spela. Alltsedan dess hörde han tonerna annorlunda. Alltsedan dess fortsatte han att spela fram till sin död. (Men än är han inte död trots att hans åtta år yngre svägerska lämnade oss förra veckan, det sägs att hon ruttnade bort inifrån.)

Appendix: Ouvertyren till *Don Giovanni* i den långsamme Furtwänglers tolkning är idealisk när man håller på att packa eller när man rör om i soppan. Men till den mera pråliga lökhackningen passar bara Bach! *Das Wohltemperierte Klavier!*

PLANER

Vid tiden för boerkriget, men det skulle med *lätthet* ha kunnat inträffa vid en annan tidpunkt, bestämde sig Esti för att i fortsättningen regelbundet träffa sin far (sin son), inte för så kallade far-son-samtal, inte för att skingra den gamle herrns alltmer misslynta ensamhet (inte för att tratta i sonen erfarenhetens även annars till den egna personen begränsade visdom), utan bara så där, för att helt enkelt vara honom *fysiskt* nära. Att promenera. Att kisa. Att röra vid hans axlar. Vid hans hals. Att omfamna honom, att gå hem, att gråta.

UPPFINNING

Det hände vid samma tid att Esti upptäckte det dubbla gråtandet. Han blev så glad när han kom på det att han i flera veckor var oförmögen att lipa, förgäves stod den nya metoden färdig. Som väsentligen bestod i att lägga huvudet sidledes på kudden, så det blev rimligt att tala om ett nedre och ett övre öga, och själva idén bestod i, ja, den bestod huvudsakligen i gravitationen, i att tårarna från det övre ögat rann ner i det nedre ögat. Det konkreta förverkligandet krävde en viss personlig skicklighet, ty det räckte inte med att lägga ner huvudet, utan man fick också låta huvudet hänga ner en aning så att tårdroppen kunde ta sig över näsryggen. Så förflöt Estis liv efter sonens död.

ONKEL

Han – Esti – var så in i helvete less på allt det här gråtandet, på gråteriet. (Han kunde i vilket ögonblick som helst brista i gråt över vad som helst, över en skranglig tändstickshållare eller vid åsynen av ett trött ansikte.) Nå, och då var det dags att uppsöka onkel Ede, familjens hudläkare.

GRAVSTEN

Kornél Esti var, vilket framgår av allt han skrev ner, far och son på en och samma gång, och därefter dog han. Döden syntes ingenstans. Jo, i baronessans ansikte. Jo, och på gravstenen, det höll jag på att glömma.

Ur Kornél Estis sånger

MÖTE

Vid tiden för boerkriget
eller när som helst
bestämde han sig för
bestämde han sig för att i fortsättningen
regelbundet träffa
sin far sin son
Bara så där
Fysiskt
Att fysiskt vara i hans närhet
Ibland i faderns, ibland i sonens närhet
Att promenera
Att röra vid hans axlar
Hans hals
Att omfamna honom
Att gå hem
Att gråta